

Пісня відкритого шляху

КУПИТИ

Артем Чех знову написав про війну - і знову не про ту. Тобто не про цю. Тому, з одного боку, «Song of the Open Road» можна розглядати як жанрово-стилістичну забавку, пригодницько-історичну гру в Америку. Колишній кріпак з українського села у складі Російської імперії, опинившись в епіцентрі американської трагедії, врешті-решт стає втіленням американської мрії. Але, з другого - серйознішого - боку, відкритий шлях головного героя - цей шлях геть від Москви, шлях крізь війну до свободи, шлях від росіянина в пролозі до українця в епілозі. А ще з якогось боку, легко собі уявити знятий за мотивами цього роману ігровий фільм. Чорно- білий фільм про сповнену символічних значень подорож зі Сходу на Захід, до самого себе і свого вічного дому. І саундтрек: слова Волта Вітмена, музика Ніла Янга.

ВІЙНА З ТИЛЬНОГО БОКУ

Андрій Любка

Meridian Czernowitz

Андрій Любка

Війна з тильного боку

Meridian Czernowitz

2024

УДК 82-3
Л 93

Любка, Андрій

Війна з тильного боку / Андрій Любка. — Чернівці : Меридіан Черновіц, 2024. — 280 с.

ISBN 978-617-7807-15-4

ISBN 978-617-7807-21-5 (електронне видання)

Видання здійснено на замовлення Міжнародної літературної корпорації Meridian Czernowitz. Війна — це фронт, битви і смерть, але водночас це життя за багато кілометрів від лінії зіткнення, щоденний побут, рутини, нові реалії. Ця проза — про війну з тильного боку, зі спини, з тилу; про поїздки на фронт, волонтерство і щоденні виклики цивільного життя. Багата на деталі, цікаві розповіді й описи реальних пригод, ця книжка створює панорамну картину життя в Україні під час війни. Нон-фікшн про письменника, який раптово для себе стає волонтером і постачає джипи для української армії. Щоденник? Так, але не тільки.

В художньому оформленні книжки та на обкладинці використані фото з особистого архіву Андрія Любки.

Жодну частину цього видання не можна копіювати або відтворювати в будь-якій формі без письмового дозволу видавництва.

ISBN 978-617-7807-15-4

ISBN 978-617-7807-21-5 (електронне видання)

© Меридіан Черновіц, 2024

© Андрій Любка, 2024, *текст, фото*

Усі права застережено

*Присвячую коханій дружині Юлії,
яка самовіддано взяла на себе сімейні справи
і дозволила мені поринути у волонтерство*

Roasted Uganda

З усіх речей, які я возив українським військовим на фронт, найважливішою була пачка кави. Кілограмовий згорток свіжообсмаженої кави з однієї гіпстерської кав'ярні-ростерії в центрі Ужгорода. Прямокутний блискучий пакунок зі стильною наліпкою Roasted Uganda. Річ радше для інстаграму, ніж для фронту.

Втім, вона виконувала цілком оборонну функцію, щоправда, допомагала захистити не тіло, а те, що важливіше за тіло. Людське в людині. Раніше, коли я писав вірші, я б назвав цю дивну субстанцію душею, а тепер використаю прозаїчніше, але точніше формулювання. Та кава допомагала захистити психіку, бо створювала відчуття, що ти не просто шматок м'яса, ціль для снайперів і бомб, а людина. Людина — з її смаками, вподобаннями і звичками.

Добре пригадую той ранок. Початок травня, коли ночі ще холодні, але вранці повітря швидко набирає тепла й запахів. Село десь за Слов'янськом на Донбасі, де місцевих мешканців тепер у рази менше, ніж військових. Більшість людей виїхала, бо майже щодня околиці обстрілюють, уночі неможливо заснути через звуки вибухів. Уночі, до речі, їх чути краще, вони набувають об'ємності, у темній тиші звучать зловісно, як чуже серцебиття.

Того разу наша волонтерська команда приїхала в пункт дислокації військового підрозділу занадто пізно. Нас довго перевіряли на блокпостах, дорога була важкою, через відсутність зв'язку ми трохи блудили незнайомими дорогами, тож прибули на місце в момент, коли ще не темно, але вже хочеться увімкнути світло. Це означало, що нам доведеться заночувати з військовими: виїхати звідти вночі неможливо через режим світломаскування. Онлайн-карти не працюють, місцевість нам не знайома, фари вмикати заборонено: в такій ситуації ми цілком могли ненароком виїхати на російські позиції.

А коли після короткого й тривожного сну, що переривався звуками ближчих і дальших вибухів, прокинулися, треба було швидко вирушати до наступного підрозділу. Однак мій друг, який після 24

лютого вдягнув військову форму, зупинив нас: заждіть, мовляв, зараз зварю кави. Електрики не було, тому він завів дизельний генератор, підключив до нього невеличку кавоварку, налив води, а тоді з коробки, яку я вчора йому привіз, дістав пачку кави. Roasted Uganda — було написано на ній. Засипав у кавоварку — і вже за хвилину ранкове травневе повітря запахло елітною арабікою.

Думаю, приблизно так писалася Біблія. Коли Ісус почав ділити рибу і хліб серед людей, вони мали здивуватися не менше за нас тепер. Чисте диво: в одній із найгірших точок світу, деś під Слов'янськом на Донбасі, у розпал війни отримати металеву кружку з ідеально приготованим еспресо. Мабуть, то була найсмачніша кава в моєму житті. Звучить банально, але так і було.

Вловивши наші погляди, мій друг витримав театральну паузу, а тоді відповів на питання, яке ніхто так і не наважився поставити вголос: «Ну а що? Можливо, я сьогодні загину. То чому це має бути день, коли я не випив свою традиційну нормальну ранкову каву? Та пішли вони нахуй, від кави я не збираюся відмовлятися. Ніякий путін це не зламає. Я звик зранку пити добре еспресо, то бодай на це я маю право?!»

Після того я їздив у різні військові підрозділи ще п'ятнадцять разів — на північ, біля російського кордону в районі Харкова; на південь, біля Херсона, на деокуповані території українського Причорномор'я; а Донбас узагалі тепер знаю чи не краще за своє рідне Закарпаття. Словом, я багато за ці місяці пережив, бачив і чув, але та фраза врізалася мені в пам'ять.

Бо вона — про щось важливіше за геополітику, театри воєнних дій і новинні стрічки. У ній мова про основоположне право людини зберегти свою індивідуальність, себе, своє власне обличчя серед сотень тисяч інших людей. Право не зливатися в мільйонну цифру українських військових, які боронять свою землю, не бути одним із, а бути одним. Єдиним таким.

Уявіть собі людину, яка до 24 лютого була абсолютно цивільною, можливо, навіть латентним пацифістом, а після початку повномасштабного вторгнення опинилася на фронті. В її житті змінилося все: відірвана від родини й дому, своєї роботи й кола

спілкування, укладу життя і можливості будувати плани на майбутнє, вбрана в маскувальну уніформу, що допомагає зливатися не тільки з мільйоном інших вояків, а й із навколишньою природою, така людина — хоч би й одягнута в найтовщу броню — раптом опиняється голою до кісток. Бо в неї вже немає нічого, що творило б саме її, немає її м'яса й крові — все стає на службу спільній, загальній меті.

Тоді й відкривається ще одна війна — за право бути собою, мати свої смаки і неймовірною ціною утримувати свою рутинну звичку. Адже випити зранку кави улюбленого сорту — це наче потрапити додому, наче провести час зі своєю сім'єю. Побути собою. Бодай три хвилини на день, які маєш не для глобальних цілей, не для держави, не як цифру зі статистики, а лише для себе.

Так, це ще одна війна — невидима війна за свій особистий час. Від десятків вояків я чув, що під час бойових чергувань в окопах і бліндажах вони активно читають. Зокрема ті книжки, які пропустили в університеті, а також сучасні бестселери з маркетингу й історії бізнесових імперій. Читають, бо в такий спосіб створюють собі відчуття, що ці дні не минають дарма, що вони використовують їх для власного розвитку. Бо війна краде в нас усе, але передусім — наш час, наші продуктивні роки, період, який означають ідіомою «у розквіті сил». Краде безповоротно, тож що ще залишається цивільним, які волею долі опинилися в окопах, як не намагатися вхопити цей час за хвіст, відірвати шматочок і для свого життя? Тому і вчать на фронті німецьку мову через застосунок на смартфоні, читають про історію створення корпорації ІКЕА, беруть уроки з водіння автомобіля просто поруч із полем бою: щоб час війни був не тільки змарнованим. Так, я знаю, що це самообман, але він допомагає людині триматися.

Мабуть, саме заради цього знання я і їжджу до наших військових на фронт. Усе почалося в квітні, коли мій друг — учора цивільний, а тепер військовий — подзвонив і в бесіді обмовився, що їхньому підрозділу зараз найбільше потрібне авто на повному приводі. Після початку війни українська армія збільшилася в сім разів, вояків набрали, видали їм форму й автомати, проте новостворені підрозділи дуже слабо забезпечені технікою: мають якісь велетенські вантажівки

чи старі автобуси, але мобільного й прохідного транспорту катма.

Наведу приклад підрозділу з мого рідного міста, з Ужгорода. Новостворений батальйон на початку березня відправили на Донбас. Оскільки підрозділ новий, створений фактично «на папері», то транспорту в нього не було зовсім. Для перевезення військовим надали старенький шкільний автобус. Із Ужгорода до Венеції ближче, ніж до Донбасу, тому не дивно, що ветхий жовтий автобус дорогою зламався. Військові майже добу на морозі прочекали на заміну, але оскільки в перші березневі дні країна все ще перебувала в хаосі, то на допомогу їм нічого не вислали. У підсумку військові, які, нагадую, ще за якихось два тижні до тих подій були цивільними, скинули власні гроші й проїхали останні двісті кілометрів на Донбас на таксі. Український вояк, який вирушає на фронт на таксі, — це також один із символів цієї війни.

Тож коли на початку весни 2022 року я почув від свого друга, що їхньому підрозділу дуже потрібен джип, у мене виникло природне бажання їм допомогти. Я почав міркувати про знайомих чи благодійні фонди, які б могли швидко вирішити це питання, але невдовзі усвідомив, що так терміново ніхто нічого не зробить. Тобто треба шукати не добродійні організації, а дивитися в дзеркало — і братися самому. Того ж вечора я написав у фейсбук оголошення, що збираю на джип для військового підрозділу на Донбасі, і дав номер своєї банківської картки. А коли прокинувся, на моєму рахунку були гроші на два джипи.

Так і визначилася моя теперішня зона відповідальності на цій війні. З квітня 2022 року я вже не письменник, бо зовсім нічого не пишу. Зате збираю гроші й купую джипи для української армії. Ми з командою однокумців їх ремонтуємо, фарбуємо в камуфляжні кольори й відвозимо прямо на фронт. Станом на сьогодні я купив 227 автомобілів для Збройних Сил України. Далі буде.

Усе це стало можливим завдяки моїм читачам, які раніше читали мої тексти й приходили на презентації книжок, а сьогодні підтримують мою волонтерську діяльність своїми грошми. Це особливе задоволення і визнання для письменника — бачити, як твої читачі довіряють тобі в

реальному житті, розуміти, що написані раніше книжки створили невидиму, але надійну спільноту. Письменник, який нічого не пише, — це теж, либонь, один із символів війни. Часом я жартую, що читачі так активно перераховують мені свої донейти, щоб я займався саме автомобілями й більше нічого не писав.

Хоча писати я маю про що. Коли ми з колоною джипів їдемо на схід, а така подорож займає півтори доби в одну сторону, я маю багато часу на роздуми й мрії. У такі години я уявляю свою першу повоєнну книжку. Вона буде про все на світі, тільки не про автомобілі. Після війни я взагалі куплю собі велосипед і більше навіть не дивитимусь у бік автівок, настільки вони мені вже в печінках. І багато писатиму, надолужуючи вимушену війною паузу.

Писатиму про людей, про людське, про ситуації й голоси. Про війну як приватний досвід, а не як про геополітичну катавасію. Напишу про те, як страшно було вперше їхати з мирного Ужгорода на фронтовий Донбас. Але коли я туди доїхав, виявилось, що там, біля війни, страху немає, бо страх — це поняття насамперед внутрішнє, а не географічне.

Напишу про одного з водіїв у нашій команді, який під час зупинки у Слов'янську готував для нас бутерброди і порізав руку, відкриваючи металеву консерву. Через п'ятдесят років, коли внуки спитають його: «Дідусю, а що ти робив під час війни?», — він зможе їм відповісти правду: «Багато розказати не можу, скажу лише, що пролив свою кров у Слов'янську».

Не писатиму тільки про розмову, коли один солдат, який приїхав додому в коротку відпустку, перебрав вина і зв'язався мені: «Знаєш, я хочу тільки одного. Це артилерійська війна, більшість часу ми сидимо в окопах і молимося, щоб нас не накрило бомбами. Я вже дев'ять місяців на війні, а досі не бачив у прицілі жодного росіянина. Так ось, я боюся, що на мене впаде бомба — і я помру. Я готовий померти, я боюся не смерті. Боюся смерті від бомби, уві сні, під час обіду, за столом або — страх уявити — в туалеті. Бомба ж не вибирає місця. Я пішов на війну і прийняв можливість смерті, але прошу тільки одного: хай мене вб'є людина, не бомба, хай я побачу ворога на власні очі. Хай Бог дарує мені цю останню людську ласку — загинути від рук людини.

Хіба ж я так багато прошу?!»

АВТО

Ніколи б не повірив, що буду колись займатися автомобілями. Як у неспішному від повторювання анекдотів: якби мені хтось ще два роки тому сказав, що основною сферою моїх занять стануть великі повнопривідні автомобілі, то я б покрутив пальцем біля скроні — збожеволів чи шо!

Світ справді збожеволів, тож письменник замість писання романів почав збирати гроші, шукати по світі джипи й скуповувати їх сотнями для потреб української армії. Важливо зауважити, що все це сталося випадково, ніби само собою.

Парадокс у тому, що я байдужий до автомобілів. До війни в мене були дві особисті автівки: малолітражка для міста і джип, на якому я їздив на риболовлю чи подорожував із родиною. Я мав десятилітній водійський стаж і до двохсот тисяч наїжджених кілометрів. Але автомобілі мене цікавили як засіб комфортного пересування і гнучкого планування маршруту, а не як технічні механізми.

Тобто я люблю їздити за кермом, романтику дороги і легкість мандрування, яку дарує авто. Але мені абсолютно байдуже, що там під капотом: який двигун, які з машиною можуть бути неполадки, скільки кінських сил і чи рамна вона. На моє переконання, під капот має заглядати механік, а загалом автівку бажано мати таку, щоб під капот зайвий раз і не заглядати.

Доля розпорядилася так, щоб я вивчив різницю у будові дизельних і бензинових двигунів, навчився перевіряти роботу форсунок і справність повного приводу. Більше того, купивши понад двісті автівок для Збройних Сил, я вже знаю типові — структурні — вади певних моделей. Мерседеси з роками підгнивають, у міцубісі L200 киплять радіатори, нісан навара слабує на кардан. Я знаю, що течіку для фронту замало двигуна об'ємом 1,9 куба, краще шукати одразу 2,4 або й 2,5. Дізнався, що для польових умов механічна коробка передач таки функціональніша, довговічніша і дешевша в ремонті, ніж автомат. Допетрав, що ремені в машині можуть свистіти «на холодну», а через

кілька хвилин цей свист зникає. Можу відрізнити потенційні поломки в автомобілі за відтінком кольору диму з вихлопної труби. Я знехотя став володарем усіх цих знань, хоча волів би вивчати еволюцію рівномірної температури в симфонічній музиці епохи бароко.

Той факт, що автомобілі — далеко не моя пристрасть, ще не означає, що ця волонтерська праця не приносить мені втіхи. Якраз навпаки: зайнявшись постачанням автомобілів для підрозділів на передньому краю фронту, я знайшов сатисфакцію, бо відчув себе корисним.

У перші дні й тижні війни я отримував десятки запрошень до публікацій та інтерв'ю у світових медіа. Кожна редакція хотіла авторський текст про переживання війни, пояснень її причин, есей українського письменника із, так би мовити, гущі подій. Але саме в той момент мене заклонило, і я не міг практично нічого писати. Передусім через тривожність, що розбурхувала думки й не давала сконцентруватися на логічних ланцюжках.

Але була й значно вагоміша причина: я розчарувався в словах. Для мене початок повномасштабного вторгнення був чимось на кшталт особистої поразки, приватного фіаско як письменника й колумніста. Як представника когорти людей, що пишуть і формулюють сенси. Коли на сонні мирні міста впали перші ракети, виявилось, що слова безсилі й пусті, що настав час гармат. Тому в перші місяці війни я мав не просто апатію, а справжню огиду до писання: воно мені здавалося егоїстичним і безсенсовним.

То був час, коли хотілося допомагати конкретно й чимось реальним, а не словами й базіканням про «важливі месиджі у закордонних ЗМІ». Тому я сконцентрувався саме на цьому: спочатку допомагав розселяти біженців з українських міст, що потерпали від обстрілів або потрапили під окупацію.

Відтак знайшов ще приємнішу справу — працював вантажником. У моє прикордонне Закарпаття приїздили сотні вантажівок із гуманітарною допомогою для України, тож я допомагав їх розвантажувати й пересилати далі на схід. Пізніше ми сформували щось на зразок мосту між західноукраїнським Ужгородом і східноукраїнським Харковом: я тут отримував найнеобхідніші речі від

Комітету медичної допомоги, вантажив ці коробки і мішки у поїзд і відправляв команді Сергія Жадана в Харків. Звучить парадоксально, але важка фізична робота дарувала мені відчуття легкості. Бо я руками міг помацати свою допомогу, вона мала вагу й реальні обриси, хтось її їв, лікувався нею, вкривався, грівся. До того ж виснаження від фізичної праці дарувало міцний і спокійний сон людини, що не дарма прожила цей день. А зайняті руки не дозволяли хапатися щохвилини за телефон і перевіряти тривожні новини. Словом, самі плюси.

А потім зі мною трапилися автомобілі, все закрутилося й переставило життя на нові рейки. І я відчув ще більше полегшення, бо автівки були великі й потужні, їх дуже потребували на фронті. Їх можна було не тільки помацати, а й проїхатися ними! Ці машини вивозили поранених із-під обстрілів, підвозили на позиції боєприпаси, допомагали в наступі. Як на мене, у ці критичні місяці війни така допомога значно корисніша, ніж патріотичний вірш чи гімн, який може підняти бойовий дух; або стаття про правду війни, яку прочитають кількасот тисяч данців у своїй щоденній газеті; чи виступ про жахіття російських злочинів на якомусь німецькому форумі, після якого вдоволена публіка розслаблено вип'є вина.

У ці страшні часи писання й творчість відійшли для мене на другий, тильний план. Найважливішою справою стали автівки і допомога армії. Як письменник, філолог і пристрасний читач, я вважаю, що це абсолютно слушний пріоритет.

Ковбаса

Чесно кажучи, я мав би бути не автомобільним, а ковбасним волонтером, але десь щось повернуло не туди, і в підсумку я зайнявся машинами. Та починалося все саме з ковбаси.

То був квітень 2022 року. Ми з друзями — Андрієм і Дмитром — зустрілися, щоб обговорити поточну ситуацію і те, як найефективніше ми можемо допомагати армії. Згадали й про іншого нашого друга, цивільного, який вступив до лав закарпатської тероборони і вже місяць разом зі своїм підрозділом окопувався на Донбасі.

Наближалася Пасха, і навіть такі затяті атеїсти, як я, починали готуватися до цього свята. Бо я все ж атеїст, а не дурень, тож ті свята церковного календаря, що пов'язані з кулінарними феєріями, ревно святкую. А на Закарпатті свято Великодня — це кулінарний пік, квінтесенція всього найкращого, що може бути на столі.

У закарпатському великодньому кошику, крім паски і писанок, обов'язково мають бути ще два смаколики: вуджена ковбаса і шовдарь. Шовдарь — це велетенська свиняча нога, яка вистоюється в солі і згодом підкопчується, на стіл її подають вареною і обов'язково товстими шматками. Це наш закарпатський відповідник прошуто й хамону, тільки, ясна річ, кращий.

Другий смаколик у закарпатському великодньому кошику — ковбаса — це достоту ювелірний виріб. На Закарпатті кожен мусить мати «свого» м'ясника, як інші люди мають «своїх» перукарів, лікарів чи майстринь манікюру. Ковбаса ця робиться вручну, а рецепт водночас ретельно приховується і є загальновідомим. Але в цій ситуації мало знати рецепт — треба ще й руки мати з правильного місця.

Важливо, щоб ковбаса була й правильно підвуджена. Робити це можна тільки на гілочках і тирсі фруктових дерев. Та й не будь-яких фруктових, а лише тих, що мають плід із кісточкою: це, наприклад, абрикос або черешня. Дим від них дуже пахучий і додає загалом масному виробу відчуття легкості. Я завжди казав, що ковбаса — це найкращий десерт, а підвуджена таким чином вона перетворюється на

зброю масового ураження, бо кожен, хто потрапляє в зону її пахощів, автоматично стає релігійним і щиро чекає на свято Ісусового Воскресіння.

Отож ми з друзями вирішили, що шовдарь і ковбаса обов'язково мають бути на столі закарпатського воїна, щоб там, на Донбасі, він відчув смак рідного дому і знав, що далеко в тилу його не забувають. Ми вирішили скинутися й купити 50 кілограмів шовдаря і стільки ж ковбаси, щоб вистачило не тільки нашому другу, а й усій його роті. Вже за кілька хвилин я домовився про все з м'ясником і на radoщах задзвонив до свого друга-військового на Донбас.

Він трохи приземлив мій піднесений від доброї справи настрій: мовляв, дякуємо, але як цю ковбасу на Донбасі отримати? На фронт не їздять кур'єри DHL, в окопах немає відділення «Нової пошти», а найближчий «живий» населений пункт розташований за кільканадцять кілометрів. Доїхати туди нічим, бо підрозділ мого друга піхотний і жодного мобільного транспорту для пересування в них немає. От якби в них був джип...

Словом, уже за годину я опублікував на фейсбуці заклик зібрати гроші на джип для військових на Донбасі, а вже зранку мав на рахунку кошти на два джипи. Так усе з тими автомобілями й закрутилося.

Кінець безкоштовного уривку. Щоби читати далі, придбайте, будь ласка, повну версію книги.

КУПИТИ